

„Негде, ту иза дуге“: представе о Европској унији у светлу текућих евроинтеграција Републике Србије

Поводом књиге Бојана Жикића
Слике у излогу. Културне представе о Европској унији као средство описивања паралелне стварности стању у Србији 1991–2011, Београд, 2013.

У последњих неколико година, неколико етнолог-антрополога у Србији (Радовић 2009; Крстић 2013)¹ истраживало је шта „обични“ људи мисле о европеизацији Србије у светлу текуће транзиције и евроинтеграција земље. Шта за њих представља Европа, Запад или Европска унија?²

Као најновији допринос оваквом сагледавању европеизације Србије и приступу „одоздо“, на основу чега сазнајемо шта људи мисле о животу у Србији говорећи о (животу у) Европској унији, критички ћу се осврнути на теоријско-квалитативну студију из 2013. године, *Слике у излогу. Културне представе о Европској унији као средство описивања паралелне стварности стању у Србији 1991–2011*, др

¹ У својој теоријској квалитативно-квантитативној студији Радовић се бавио културним репрезентацијама о Европи међу средњошколском и студентском популацијом у Београду у оквиру ширег антрополошког истраживања културно појмљене европеизације у Србији, Крстићева се фокусира на наративне српских иселјеника који живе у Европској унији, пре свега у Аустрији и Словенији.

² Ови појмови се у јавно-политичком дискурсу често изједначавају, односно бркају, в. Stojković (1993); Радовић (2009); Fikfak (2009, 8); Крстић (2013, 29–30); Жикић (2013); уп. Antonijević (2011, 1014).

Бојана Жикића, редовног професора на Одељењу за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду. Квалитативно истраживање је спроведено у новембру 2011. и марту 2012. године у Београду (и околини), Новом Саду, источној Бачкој и источној Србији међу 27 високообразованих испитаника-евроентузијаста који благонаклоно гледају на евроинтеграције и са сетом се сећају живота у бившој Југославији, а који су истовремено незадовољни тренутним (политичким, социо-културним и економским) стањем у Србији.

У прва три поглавља (*Предговор, Увод и Истраживање*), аутор образлаже разлоге за бављење овом темом и објашњава свој теоријско-методолошки апарат. Историјско-политички и економски гледано, настанак Европске уније званично конгруира с временом распада Југославије, односно с временом унутрашње кризе и економске, политичке, социо-културне итд. нестабилности. Паралелно у јавности почиње да влада мишљење о евроинтеграцијама као о поновном успостављању „нормалности“ (уп. Жикић 2011). Полазећи од става да „културне представе о Европској унији представљају оруђе културне когнитивности за описивање стања у српском друштву“ (5), аутор промишљено испитује на које све начине оне фигурирају у свакодневном дискурсу као „метафора доброг и економско-политички сигурног живота“ имајући у виду и даље незауставиву економску и политичку кризу у земљи и честе југоносталгичне реминисценције својих саговорника.

У четвром поглављу, *Контекстуални предуслов настанка одговарајућих културних представа: ‘тематска’*

концептуализација друштвеног времена Жикић говори о културном и вредносном поимању друштвеног времена својих испитаника у оквиру кога распад СФРЈ служи као маркер између времена када се добро живело и новог (будућег) времена од кога се очекује да ће се добро живети (уласком у Европску унију). Време у коме испитаници сада живе јесте двоструко вредновано и посредовано искуствима транзиције, демократизације и европеизације друштва.

У поглављу *Међупростор: повест(и) и околности* аутор се фокусира на схватања и коментаре испитаника на живот у Србији у последњих двадесет година, односно на проживљена искуства оних на које су економско стање (стање у привреди, пословању, предузетништву) и кључни економски и политички догађаји (одлазак Слободана Милошевића с власти, транзиција, евроинтеграције) директно утицали. Према испитаницима Бојана Жикића, карактеристика политичко-економског стања у Србији (чије се последице осећају и у социо-културним сферама живота) јесу „транзициона промашеност“ и „европеизацијска недоследност“ (66). Они виде улазак Србије у Европску унију као циљ транзиције и поновно успостављање „нормалног живота“ након распада СФРЈ.

Србија наспрам и изван ‘Европе’: културне представе јесте важно поглавље у коме Жикић проблематизује и објашњава неколико важних појмова на основу којих испитаници граде и обликују своје културне представе о Србији а које представљају извор њиховог незадовољства путем поређења са Европском унијом/Европом/Западом, односно путем поређења са представама о

„Европској унији“/„Европи“/„Западу“ а на основу свог посредног „знања“ о животу у ЕУ. У ствари, испитаници објашњавају шта све „недостаје“ (у Србији, односно шта све кочи „нормалан“ живот (какав постоји у „Европи“). Док, са једне стране, српско друштво карактеришу: неодговарајући законски прописи и закони који се не поштују и не примењују, нефункционисање правне државе, лоша инфраструктурна решења (саобраћајна, санитарна, топловодна, у погледу система здравствених и других јавних служби итд.), слабо функционисање комуналних служби и територијалне и републичке администрације, занемарен однос и небрига према културном наслеђу, традицији и уметности, недовољан значај приписан високом образовању и науци, социјална, здравствена и др. несигурност, и низак ниво безбедности и квалитета сопственог живота, испитаници позитивна решења налазе у Европској унији која је репер за правну заједницу, уређени, функционални живот у оквиру кога се промовише и води брига о националном идентитету, традицији и културном наслеђу.

У седмом поглављу *Паралелни светови*, Бојан Жикић на основу испитаничких културних представа говори о паралелном функционисању позитивно конотиране „Европе“, као „слике склада и уређености“ и уредног функционисања правне државе, инфраструктуре и система социјалне и здравствене заштите. Према испитаницима, у таквој „Европи“ постоји владавина права, привредни живот је децентрализован, цени се образовање и негује национални идентитет. Слика Европе истовремено представља антипод политичком, економском, друштвено-кул-

турном, институционалном и вредносном стању у Србији за чији суноврат су, према његовим саговорницима, криви политичари. Жикић примећује да испитаници позитивно конотирајући појмове „Европа“, „Европска унија“ и „Запад“, на неки начин превиђају негативне аспекте живота у Европској унији и сопствено посредно, односно недовољно знање о томе.

У *Завршним разматрањима*, аутор сумира кључне резултате закључујући да казивања испитаника представљају „својеврстан коментар испитаника на ситуацију у Србији од распада СФРЈ наовамо“ (151) што истовремено служи као један од показатеља „ненормалног“ стања у Србији али и пожељан оквир живљења који за њих оличава представа о „Европској унији“/“Европи“ или „Западу“. Према њима, улазак Србије у ЕУ представља „цивилизацијско“ признање прикључења Србије западној цивилизацији и потврда изједначавања друштвених и културних норми с онима на Западу.

С обзиром на то да је истраживање Европске уније у домаћој науци (в. Гаџановић 2009) још увек у повоју, књига Бојана Жикића представља важан допринос етнологско-антрополошкој литератури о Европској унији. Међутим, ту се не исцрпљује њена вредност и значај спроведеног истраживања. У време све већег евроскептицизма у јавности (в. нпр. Антонић 2012, 143–195; Milenković 2014, 240; уп. The Government of the Republic of Serbia 2014), књига је истовремено јасан показатељ политичким елитама и корисно штиво о томе како „обични људи“, позитивно настројени ка европском путу Србије, виде тренутно стање и шта би све требало променити у на-

стојању да Србија једног дана заиста постане део Европске уније, имајући у виду све учесталије емиграције из земље, поготово високообразованог кадра (в. нпр. Bobić i Babović 2009; Vuković 2005).

Литература

- Antonijević, Dragana. 2011. Gastarbajter kao liminalno biće: konceptualizacija kulturnog identiteta. *Etnoantropološki problemi* 6 (4): 1013–1033.
- Антонић, Слободан. 2012. *Лоша бесконачност: прилози социологији српског друштва*. Београд: ЈП Службени гласник, Досије студио.
- Bobić, Mirjana i Marija Babović. 2009. Међународне миграције у Србији – stanje i politike. *Sociologija* LV (2): 209–228.
- Fikfak, Jurij. 2009. Introduction I to *Europe. Imagination & Practices*, eds. Jurij Fikfak and Maria Vivod, 7–20. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU.
- Gačanović, Ivana. 2009. *Problem evropskog identiteta: Uvod u antropologiju Evropske unije*. Beograd: Srpski genealoški centar: Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta.
- Крстић, Марија. 2013. *Европеизација у Србији почетком XXI века. Антрополошка анализа социо-културних промена у периоду евроинтеграција*. Докторска дисертација. Библиотека Одељења за етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, 171–210.
- Milenković, Miloš. 2014. *Antropologija multikulturalizma. Od politike identiteta ka očuvanju kulturnog nasleđa*. Beograd: Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta.
- Радовић, Срђан. 2009. *Слике Европе. Истраживање представа о Европи у Србији на почетку XXI века*. Београд: Етнографски институт САНУ.

- Stojković, Branimir. 1993. *Evropski kulturni identitet*. Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka; Niš: Prosveta.
- The Government of the Republic of Serbia. 2014. *European Orientation of the Serbian Citizens. Public Opinion Poll*. Доступно на: http://www.seio.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/istrazivanja_javnog_mnjenja/opinion_poll_14.pdf [14 нов 2014]
- Vuković, Drenka. 2005. Migrations of the Labour Force from Serbia. *South East Europe Review for Labour and Social Affairs* 4: 139–150.
- Жикић, Бојан. 2011. Колико је „српски“ Српски филм? Концептуализација културно нормалног и ненормалног у савременој Србији. *Етноантрополошки проблеми* 6 (2): 381–412.
- Жикић, Бојан. 2013. *Слике у излогу. Културне представе о Европској унији као средство описивања паралелне стварности стању у Србији 1991–2011*. Београд: Српски генеалошки центар и Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета.

Марија Брујух

Ораховачка хроника

Povodom knjige Gordane Gorunović, *Autobiografija u kontekstu. Ogled iz etnografske antropologije*. Beograd, Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta

Knjiga prof. dr Gordane Gorunović *Autobiografija u kontekstu*, iako to iz naslova nije očigledno, jeste iscrpna monografska studija o gotovo potpuno napuštenim selima severoistočnog dela Boke Kotorske, rasutim po brdima između Dobrote i Perasta i objedinjenih zajedničkim toponimom Orahovac, odnosno Gornji i Donji Orahovac. Ova studija predstavlja istovremeno i raritetan etnografski dokument o selima o kojima je do sada veoma retko pisano i o kojima postoje samo dve konkretnije reference: kratak antropogeografsko-etnografski izveštaj popa Save Nakićenovića u njegovoj monografiji *Boka: antropogeografska istraživanja* (1913) i istorijska monografija Stjepana Antoljaka *Orahovac (Boka Kotorska)* (1979).

Knjiga je rezultat objedinjavanja istorijskih i etnografskih izvora s jedne strane i jednog autobiografskog, tj. memoarskog izvora s druge strane, koje autorka interpretira, odnosno predstavljeni u dve glavne celine jednostavnih naslova: *Kontekst* i *Tekst*. Prvi i veći deo knjige predstavlja istorijsku i etnografsko-antropološku kontekstualizaciju memoarskog teksta oko koga je zapravo čitava studija i orijentisana.

G. Gorunović se u svom delu uglavnom vodi metodološkim principima „klasičnog“ etnografskog pristupa, koji između ostalog podrazumeva postojanje prostorno i vremenski ograničenog etnografskog entiteta u koji etnograf „ulazi“ i koji kao takav opisuje i čiju kulturu interpretira. Takav pristup ona dodatno utemeljuje afirmi-